

Bognár Stefánia

Költőknek

Az ókori bölcsek szerint
a hihető lehetetlen
költészetileg is jobb, mint
a lehető hihetetlen.

Buddha szerint

Az élet olyan „szenvedés,
amelyet életszomj okoz”.
Utóbbi híján, kérdem én:
talán lehetünk boldogok?

Költészet és tudomány

Lemegy a Nap, feljön a Nap,
ez költészetté így kövült.
Szavak, tudások játszanak,
s a Föld fény alá penderül.

Hulla (pelyhes)

Ha letörlöm a konyhagőzt,
másik világba csöppenek,
hol mennybéli séf, aki főz,
s rázza a manna-pelyheket.

Vélemények

A költők haszontalanok,
szájtépők és ingyenélők.
Mások szerint törvényhozók,
hittérítők. – Ezek mind ők.

Ihlet

Nagyképűn játszanak velem,
Isten-ajándék, megkísért.
Azt sem tudjuk, létezik-e,
azt sem, önmagában mit ér.

Fehér vihar mámorában

Hízó hóban buszra vártam.
Azt képzeltem: stájer hegyen
sítalpon bizsereg lábam,
s a felvonó épp itt terem.

Sirály

Próbáltam a lehetetlent:
sirály voltam a víz alatt,
kopolyúval lélegeztem...
Tudtam, meghalni nem szabad.

Platón

Az emberek termékenyek,
a többség teste működő.
S akik felajzzák lelküket:
azokból lesznek a költők.

Középszerűség

Az élet középútjain
poroszkál víg embertömeg.
Költőnek óriási kín
megtudni: középszerű lett

Kilián István

Egy árva leányka története

A Bükk hegység zezugaiban élt egy várostól, egy nagyobb községtől eléggé messzi falucskában egy család, amelynek ősei nem Heves megyéhez kötődtek, hanem Erdély délkeleti csücskéhez, ahonnan a család néhány férfi tagjának politikai okok miatt a fiatal Ferenc József császár idején el kellett költöznie. Elköltöztek tehát ide, a bükki erdők és hegyek széléhez, amely távol volt minden jelentősebb magyar várostól, s talán legelőnyösebb tulajdonsága az volt ennek a hegyek közé rejtett falucskának, hogy lakói szántásból, vetésből, erdőművelésből tartották fenn magukat, s nagyobb útra is csak akkor vállalkoztak, ha ezt végképp nem lehetett kikerülniük. Nagyon sok palócot hallottam életemben beszélni, de ennyire szépen és szinte ennyire érthetetlenül sehol nem hallhattam ezt a tájszót. Már a legrangosabb magyar egyetem magyar, latin, történelem szakos diplomáját őriztem zsebemben, amikor ide nekem családi okokból el kellett jönnöm, s hallgathattam az itteni öreg asszonyok beszédét úgy, hogy szavukat alig értettem, pedig én csak legfeljebb harminc kilo-méternyire laktam ettől a falutól szüleimmel és testvéreimmel. A birtokos névmást: *enyém, tiéd, miénk, tiétek* szót ők így ejtették, *emmém* azaz enyém, *ettéd* tiéd, *emménk* azaz miénk *ettétek* azaz tiétek. Beszédükben nagyon sok volt a kettős magánhangzó. S minthogy ide legközelebb Ózd esett vagy a másik oldalról Eger, Ózdon nagyon erősen ebben a dialektusban beszéltek, Egerben meg talán sokkal szebben, ismerték és ismerik még mindig a zárt *ë* hangot, s a magánhangzókat még itt is, de különösen a szomszéd községben Felnémeten vagy egy községgel odébb, Szarvaskőn is nagyon erősen közeledtek a palóc tájszólás felé.

Ez az említett család az én ükapámé. Ők vagy az ő szülei Erdélyből menekültek ide, s itt találtak nyugalmas otthonra. Ükapám családjának egyik fia, Inczedy Antal kántortanító volt az én dédapám, akit én nagyon jól ismertem, és nagyon szerettem. Tarnaleleszről, az itteni Inczedyekről sok történetet hallottam édesanyámtól. A sors különös játéka volt, hogy én egyik nagyapámat sem ismertem, az egyik dédapámat azonban nagyon jól ismertem, és módfelett szerettem. Ennek a dédapámnak lett az unokája az édesanyám, akiről most írni szeretnék. Dédapámék családjába legelőször egy leányka született. Az ő sorsáról alig tudok valamit, s mintha azt hallottam volna édesanyámtól, hogy ez a nagynénje angolkisasszony apáca lett. Még egy fényképet is mutatott édesanyám róla. A kedves Máter Inczedy ugyanolyan öltözékben és fejkendőben volt a fotón látható, mint az összes egri angolkisasszony apáca. Ő valószínűleg nagyon korán, még egészen fiatalon elköltözött a mi világunkból egy másik, számunkra ismeretlen világba, oda, ahová mi is elkerülünk valamikor, ahonnan nincs visszatérés.

A második gyermeke az én nagyon kedves dédszüleimnek egy ritka szép kisleány lett, akinek dédapám és dédanyám a Mária nevet adták, s a két leány után nem sokkal született négy fiú rövid évkihagyásokkal: Gyula, Antal, László és Béla, akik tisztességes emberi kort értek meg olyannyira, hogy bár nagyanyám édes testvérei voltak, én mégis ismerhettem őket. Gyulából Fedémesen lett kántortanító, László az Eger közeli Felnémeten látta el ugyanezt a fontos községi feladatot, Antal pedig Szenterzsébet község kántortanító mestere lett, akit, azt hiszem, nem ok nélkül neveztek palócbáronak. Béla is tanított, élete legvégén Miskolcon találkoztam vele nagyon sokszor. A családi legenda szerint az ő nagyapjuknak vagy dédapjuknak kellett az 1848/49-es szabadságharc bukása után Erdélyből elmenekülniük, mert a szabadságharc idején nagyapjuk bátran viselkedett, és hűségesen forgatta a fegyverét meg az esztét is, s ezért a szabadságharc bukása után az erdélyi nagyobb községet felváltották a magyarországi, bükki hegység tövében fekvő kis faluval, Tarnalelesszel. Sokkal egyszerűbben fogalmazva: ide menekültek, mert menekülniük kellett. Jól megélték itt is, az előkelő címet ugyan elvették tőlük a politika csinálói, meg talán a megkoronázott király is, de itt is jól és teljesen ismeretlenül élhettek cím és rang nélkül kántortanítóként az egyre növekvő családban. S a nem is kicsiny család valamennyi tagja igen jól érezte magát ebben a piciny Heves megyei falucskában a palócok között.

Ebben a családban született nagyanyám, Mária, akiről a ránk is maradt fénykép mindenképpen elárulja, hogy arca is, alakja is a kor fiatalembereinek érdeklődését érthetően felkelthette. Őrizte is Édesanyám a róla készült hatalmas fényképet még nagyon-nagyon hosszú ideig, később azonban kerettel együtt kikerült az öreg fényképek közé, mert a kicsiny lakásban a mi szaporodó családunk miatt egyre inkább fekvőhelyekre és szekrényekre volt szükségünk, s ezért a nagyméretű fénykép a falról a raktárba került akkor is, még ha az valóban művészi felvétel volt is. Mária nagyanyámat csak fényképről ismerhettem. Nagyon szép leány volt, s szépsége miatt gyorsan férjhez is ment, s még talán éppen hogy 17 éves elmúlt, amikor megkérte a kezét egy fiatalember, akinek a neve szokatlan volt, és idegen eredetre utalt. Friedrich Dezsőnek hívták ugyanis, aki Miskolc közelében fekvő Edelény község katolikus kántora és tanítójának volt második vagy harmadik gyermeke. S így az én nagyon fiatal nagyanyám hamarosan férjhez ment ennek az edelényi kántortanítónak a fiához, aki ugyancsak kántortanító volt. Nagyanyám pedig kilenc hónap után édesanya lett, s a családba született apró leánykát, az én édesanyámat Friedrich Máriának hívták. Így a minden bizonnyal ősi, színmagyar családba bekerült egy Friedrich, egy német nevű kántortanító hasonló foglalkozású fia, akinek az apja a kántorságot a Borsod megyei Edelényben, a csodálatos, barokk kastély közelében gyakorolta minden vasárnap s olykor még hétköznap is.

A szép Inczedy-leány és férje a német hangzású névvel megáldva nagyon boldog házasságban élhettek, de ez a boldogság hamarosan semmivé foszlott, a fiatal anyuka

ugyanis a szoptatás idején váratlanul meghalt. Így anyai nagyanyánkat én és testvéreim hamarosan elvesztettük, s nem is ismerhettük, mert halála több évtizeddel megelőzte a mi születésünket. Nem merném azt leírni, hogy ezért kevesebb szeretetben részesültünk anyai nagyanyánk, nagyapánk családja részéről, mert ez a szeretet szinte megállás nélkül áradt felénk ebből a falusi kántorlaktól. Az árva unoka családja felé pedig ebből a piciny palóc faluból még akkor is áradt, amikor már nagyanyám után dédanyám is meghalt, akit én, sajnos, soha nem is ismerhettem meg. Élt azonban Inczedy Antal nevű, tarnaleleszi dédapám, neki az első világháborúban az egyik lába súlyosan megsebesült, ezért igen nehezen járt, s olyan volt, mintha valamiféle műlába lett volna neki. Ő az egész nagycsaládnak mindig is a legszeretettebb édesapja és nagyapja és dédapja volt.

Dédapám és három fia a vadásziidényben gyakran az erdőt járták, s a lőtt vadból, a fácánból vagy a nyúlból eggyel-eggyel megajándékozták a mi családunkat is. De érkezett ajándék a föld terméséből, lisztből, krumpliból is az alkalmi, Egerbe érkező szekereken vagy még az autóbuszon is. Ha vadat küldtek, akkor elsősorban nyulat vagy fácánt kaptunk, s ezeket az én édesanyám, aki a nagyanyjától tanulhattott főzni, csodálatosan el tudta készíteni, s ezek mindig különleges lakomát jelentettek az egész családnak. De kaptunk őz, szarvas vagy vaddisznó nyershúst is.

Olvasóim joggal tehetik fel nekem a kérdést, miért és miben halt meg a nagymamád? A kérdés természetesen engem is izgatott, hiszen nagyanyám fiatal volt, talán még a 18-ik életévét sem érte el, amikor már várta szíve alatt édesanyámat. A szülés során történt a tragédia? Vagy a fiatal test nem tudta elviselni a szülés fájdalmait vagy a szoptatás terhei voltak túlsúlyosak? Édesanyámat, akitől nagyszülei minden bizonynyal titkolhatták fiatal édesanyja halálának okát, becsülettel felnevelték, s neki későbbi kérdéseire csak ezt válaszolták: Édesanyád fejének ment a tej. Fejének ment a tej? A szülés és a szoptatás következtében halt volna meg? Nem tudom.

Néhány évvel ezelőtt elindultam, hogy kitudakoljam a fiatalon meghalt nagyanyám halálának az okát. A halotti anyakönyvben kerestem 17 és fél éves nagymamám rövidke életének legfontosabb adatait. A keresztelési anyakönyvben megtaláltam születési adatait, a halotti anyakönyvet azonban nem, mert férjével együtt máshol, egy közeli faluban élt. Hogy hol élt a fiatal pár, nem tudtam kideríteni, de szinte bizonyos hogy Tarnalelesz közelében, valamelyik községben taníthatott Friedrich Dezső nagyapám, nagyanyám tehát ott szülte édesanyámat, s ott is halhatott meg, s a halálozási anyakönyvnek ebben a számomra ismeretlen községben kellene lennie, s ezért én ehhez a lényeges adathoz mind e mai napig nem jutottam hozzá. Abban reménykedem, hogy egyszer ismeretlen nagyanyám fiatalkori, gyermekszülés után bekövetkezett halálának az igazi okát megtalálom.

De az élet nem állt meg még a fiatal élet gyászos halála után sem. Felesége halála után Friedrich Dezső, az én nagyapám, egyedül maradt. Ő jócskán kivárva a szük-

séges gyászév elteltét, feleségül vette valamelyik közeli falu csinos tanítónőjét, a mi Morandi nagymamánkat, aki természetesen magához vette és vállalta a még aprócska édesanyám neveltetését, s ezt követően még az én édesanyámat nyolcéves koráig lelkiismeretesen gondozta, nevelte és ápolta. Ekkor azonban a halál ismét kikövetelte a maga részét az én közvetlen rokonságom köréből. Egy újabb halál ekkor az édesanyám édesapját vitte el. Friedrich Dezső tehát meghalt, s itt hagyta nyilván legkedvesebb, vér szerinti hozzátartozóját, nyolcéves kisleánykáját, az én későbbi édesanyámat.

Friedrich Dezsőnek, az én nagyapámnak még a sírját sem látogathatták nagyon sűrűn az itt maradottak, hiszen a Szentesen lakó Friedrich nagyapám édes testvérbátyja, a művészi fotós Friedrich János saját testvérenek a sírhelyét a saját otthona közelében, Szentesen képzelte el, s valóban ott is temették el. Ennek az árva leánykának a legjobbbat kellett választania, ha ez egyáltalán rá lett volna bízva. Mária, vagy ahogyan az egész családban becézték, Maca tehát visszaköltözött anyai nagyszüleihez, Tarnaleleszre az én dédapámhoz idősebb Inczedy Antalhoz és dédanyámhoz. S nyolc éves korától itt élt Tarnaleleszen nagyapjával, a leleszi kántortanítóval és nagyanyjával, s játszott nagybátyjaival, s leginkább a dédapám legkisebb gyermekével, Bélával, aki alig volt idősebb Édesanyámnál. Itt élt még nagyon sokáig. Igaz, a nagyapám édesanyámat beíratta Gyöngyösre valami polgári iskolafélébe, amit apácák tartottak fenn. Édesanyámnak azonban ez a Tarnalelesztől messze esett lakhatása és tanulása csak a híres gyöngyösi iskola porrá égéséig tartott, amikor is édesanyám lelkileg annyira megsérülhetett a tűzi veszedelmet látván, hogy dédapám végleg hazahozta Gyöngyösről az ő árva unokáját, s attól fogva az unoka itt élt állandóan nagyanyja és nagyapja otthonában, nagybátyjai között, mintha testvérei lettek volna. S tanulta az anyák ősi mesterségét a főzés, a gyermeknevelés, az otthonteremtés legnehezebb tudományát.

Annyi azonban kiderült, hogy ha már az édesanyja évekkal ezelőtt eltávozott az élők sorából, s nyolc év múlva meg az édesapja hagyta teljesen árván édesanyámat. Morandi nagyanyám pedig nem szerette volna ezt a még apró leánykát? Szerette, szerethette nagyon, de természetesen nagyon kívánta, hogy neki is legyen édes gyermeke, akit kilenc hónapig szíve alatt hord, akit fájdalmak közepette a világra szül, s akit csecsemőkorában saját tejjel táplál. Ez az én mostoha nagyanyám, akit mi későbbi, második férjéről Morandi nagyanyámnak nevezünk, nem volt mostoha. Ő is tanítónő volt, s gyakran fordultunk meg nála Egerben. A Cifra téri iskolában tanított, s az iskolától nem messze, a Servita utcában lakott két leányával egyedül azért, mert akkor már a Morandi névre hallgató második férje is elköltözött az életből. Morandi nagyanyánk szívesen gondozott, nevelt, tanított minket is, azaz testvéreimet és engem akkor is, ha éppen nem viselkedtünk teljesen kifogástalanul. Pontosán tudta, hogy mi is testvéreimmel együtt gyermekek voltunk. S ennek az egyik legbizonyíthatóbb jele volt az a tény, hogy testvéreimmel együtt gyakran megfordultunk nála, ha már tudtunk va-

lamiben neki segíteni, akkor nem vonakodtunk nála bármit is csinálni, segíteni. Arra határozottan emlékezem, hogy négyéves koromban, amikor édesanyám egri, csáki lakásunkban szülte ötödik gyermekét, azaz máig élő legkisebb testvéremet, akkor rám Morandi nagymama vigyázott, aki tulajdonképpen nem is volt édes nagymama, csak végtelenül jószívű és mindannyiunkat szerető vendég-nagymama.

A tarnaleleszi kántortanító dédapám unokáját, édesanyámat nagyon szerette, s gyakran mondogatta magában, magának és családja tagjainak, szeressétek ezt az árva leánykát, mert az árvára még a nap is másként süt. Ezzel a gondolatával azt jelezte, hogy az árvával természetesen többet kell törődni, mint azzal, akinek apja és anyja is él. A családban, a kántortanítói otthonban különösebb megterhelést nem jelentett a kicsi leány. Ha meg a tanulás annyira kedve szerint volt, akkor meg bármikor beülhetett a vegyes, fiúkkal és leányokkal megrakott osztályba, és hallgathatta nagyapja előadását az éppen aktuális anyagról. Lehet, hogy édesanyám is tanúja volt annak a jelenetnek, amit nagyapja a családban oly szívesen mesélt el:

– Akkor éppen az első elemisták tanítását kezdtem el – mesélte dédapám. Bizony nem volt könnyű csendet teremteni mindaddig, amíg egy kicsit meg nem emeltem a hangomat. Hangosabban szóltam tehát, s a gyerekek meg azt hitték, hogy én megharagudtam rájuk, hiszen minden fiúgyereket az iskolába úgy engedtek el, hogy majd megrendszabályoz téged a kántor úr egy-két fenékre veréssel, ha rosszul viselkedsz. Majd meséli tovább a történetet tanító dédapám:

– Hangosabb szavamra egyszeriben csönd lett. Még az a szegény árva unokám is megszeppent. Azt hitte, hogy nagyon haragszom a fiúkra és a lányokra. S akkor látom, hogy az első pad alatt az egyik fiúcska matatni kezdett. Közelebb mentem, s láttam, hogy a gyerek egy almát akar ketté törni, de ez csak nagyon nehezen sikerült neki. Ő azonban nem adta fel küzdelmét az almával, addig bajlódott vele, míg végül csak sikerült ketté törnie a kezében lévő gyümölcsöt. Megnézte, melyik a nagyobb, azt betette a padjába, a kisebbel meg felállt, s odasietett a tanító úrhoz, s átadta neki az alábbi szavak kíséretével a kisebbet:

– Ehun e, oszt ne báncsék! Hogy mi lett a sorsa a kisebb fél almának, nem tudom, csak sejtem, hogy a szünetben odaadta árva unokájának, azaz az én Édesanyámnak, aki természetesen korosabb lehetett, mint az osztály vegyes nemű tanulóinak többsége, de a nagyobb birtokában a gyerek viszont nyilván úgy érezte, hogy a kisebb fél almával megszerezte a maga számára a tanító úr jóindulatát.

Sok minden nem történt ott ebben az Isten háta mögötti kis községben, ebben a nagy családban. Amikor a nagyapámnak, a kántortanító úrnak a fiai felcseperedtek, akkor már nekik is volt puskájuk, s a vadászföldön ők is vadászgúnyát húztak, s elmentek vadra lőni, de mindig csak olyan vadra lőttek, amire éppen engedélyük volt. A vadászathoz kutyákat kellett tartaniuk, s ezeknek az volt a feladatuk, hogy az erdő sűrűjében vagy a tó vizében keressék meg a lelőtt vadat, a nyulat vagy a kacsát vagy

a fácánt. A kutyák pedig nagy felfordulást tudtak rendezni, ha éppen erre való idejük akadt. S természetesen mindig volt idejük arra, hogy felfordítsák a ház csendjét és a rendjét. Vadászat alkalmával erre ezeknek az állatoknak idejük nem volt, mert az ebe-
ket jobban elkapta a vadászszenvedély, mint a fiatal tanító urakat.

Az egyik nyugalmas délután meg dédapám szórakoztatására az egyik kutya az éléskamrában a tejeles cserépedénybe beledugta a fejét, hogy a tejfelből ő is tudjon nyalni és nyelni egy keveset. A baj azonban akkor történt, amikor a konyhalány az éléskamrába lépett, s riadtában ott vette észre, hogy a kutya nem tudja kihúzni a fejét a tejeles csuporból. Vonyított, nyüszített, de sehogyan sem sikerült a cserépedénytől megszabadulnia a kutyának. Szólt hát a lány a kántor úrnak, aki ha nem is káromkodással, de valami cifra szöveggel vette tudomásul kutyája legújabb kalandját. Hívta is a dédapám a legidősebb fiúgyereket, hogy legalább ketten próbálják kutyájukat az önkéntes és kínos fogságából kiszabadítani. Így ketten, egyikük a kutyát próbálta mozdatlanul tartani, másikuk meg szerette volna az állat beszorult fejét kiszabadítani a cserép fogságából. De akárhogyan akarták, a kutya egyre erőszakosabb lett. Az állatra meg szükségük lesz nem sokára, hiszen kezdődik a vadászidény, ezért az egyszerű és kivihetetlen módszer helyett egy kivihetőbb, de a kutyára veszélytelenebb módszerhez folyamodtak: nagyon nehezen sikerült a kutyát a cserépedénnyel a fején a trágyadombhoz vonszolni, s több nem kicsi kalapácsütéssel megszabadították kutyájuk fejét a cseréptől. De a trágyadombon nem kellett sokáig szörnyülködniük kutyájuk vakmerősége miatt, mert a házi állatok hamar eltüntették a kellemetlen operáció tejeles nyomait, a szétfolyt tejfelt nem, a cserépdarabokat azonban otthagyták, s ezt csak egyiküknek kellett felszedniük. A legközelebbi vásár alkalmával pedig vásároltak dédapámnak egy majdnem ugyanolyan formájú és egy hasonló méretű cserépedényt. Ilyen és hasonló történetek tarkították a csendes falucska kántorházának nyugalmát.

Hol ezzel, hol azzal bajlódtak, hol ezt, hol amazt kellett megoldaniuk. Volt egy öreg kocsisuk, aki már évtizedek óta ellátta a lovak dolgát. Neki kellett az istállót tisztán tartania, ha be kellett fognia a lovakat, neki kellett felszerszámozni az állatokat és a kocsit el fogni, s ha falun belülre vagy csak a szomszéd községbe mentek, ezt az öreg kocsisnak egyedül kellett intéznie. Ha városba, Gyöngyösre, Egerbe vagy Ózdra kellett menniük, akkor többnyire a kántor úr egyedül ment a szekéren vagy a hintón, vagy maga mellé ültette az öreg kocsist is, de ilyenkor mindig dédapám vezette a lovat. Tatának, a kocsisnak, a lovak gondozójának messze jó híre volt: nagyon szerette az állatokat, a kántor úr lovait pedig inkább dédelgette, mint hajtotta. Nem sokáig tűrte, hogy a ló saját piszkával akár a patáját is bemocskolja. Ha a ló az istálló szalmájára mocskolt, Tata már fogta is a vasvillát, s azonnal kihajította a mocskot a trágyára, hogy szép tiszta legyen a lóva.

Szegény öreg Tata nagyon szent ember volt, s ha éppen a lovak vagy a tehenek helyét tisztította, mindig mormolta a rózsafűzért is, s ilyenkor azonban gyakran összeke-

verte a rózsafűzér titkait meg az Üdvözlégy Mária szavait a szidalom szavával, ha a ló vagy a tehén megint összemocskolta a színtiszta szalmát. De ezen ők a gyerekek, édesanyám és unokatestvérei, a nagyobbacska fiúk legfeljebb mosolyogtak, de meg is értették Tatát, hiszen senki nem volt a közelben olyan, aki annyira szerette volna a kántor úr lovait, mint éppen maga Tata.

Csodálatosan békességes életet éltek ebben az apró Heves megyei faluban dédapámék. Friedrich Dezsőnek, édesanyám édesapjának volt több édes testvére, de azt hiszem, ezt a családot leginkább a XX. század elején a Magyarországon is otthonosan berendezkedett tébécé szedte áldozatait. S neki talán öt vagy hat testvére született, s mindössze egy vagy kettő maradt életben. Az egyik bizonyosan Friedrich János volt, aki Szentesen lakott, s megérte a tisztas öregkort. Szentesi műtermében a vidék jó nevű s művészecseteiket ügyesen használó festőművészek közelében forgolódtott vagy a művészek forgolódtak ökörlötte. Hiszen János bácsi olyasmivel próbálkozott, kísérletezett mesterségszerűen, amivel eddig rajta kívül ott, Szentesen még soha nem kísérletezett senki. „Fényírdája” volt neki, azaz mai nyelvünkön: fényképész műhelye, s ennek az akkor alig ismert mesterségnek a művelése kedvéért meglehetősen terjedelmes és bonyolult készüléke, amit a felvételeknél mindig használt.

Fényírdának ekkor a fotós műhelyét s közelebbről magát a fotós nagyméretű masináját nevezték. S ő János, vagy nekem János bácsi a fotózásnak nem csak a technikáját s a legszükségesebb mesterfogásait is kitanulta, de még művészi ambícióit is ki tudta élni. Ő is forgatta az ecsetet, festett is több képet, de beláthatta, hogy őt művészi ambíciója inkább a fotózáshoz köti. S ez az akkor teljesen modern, új művészeti ág lefoglalta majdnem minden idejét, s így a Tarnaleleszen készített fotói szinte a legapróbb részletekig elárulják János vagy inkább János bácsi művészi képességeit, hiszen ő nem a színek mestere volt, hanem a képek és árnyak, a tárgyak és fények izgathatták őt leginkább. Friedrich János nagyon sokszor ellátogatott a bükki falucskába özvegyen maradt öccséhez, s készített olyan fényképeket testvére árva leánykájáról, a kis Macáról, amelyeket nézegetve a jószemű vendég még gyakorlatlanul is felfedezi azonnal az alkotó fotóművész tehetségét.

S ezen kívül olyan jólesően veszi az ember tudomásul, hogy a dédapám kántorsága idején a mintegy félszáz gyerek közé beültette maga mellé a már a gyerekeknél néhány évvel idősebb árva leányunokáját is, holott ő ekkorra a gyöngyösi polgári iskolai tanulmányait már befejezte. Bizonyára az iskola apácatanárainak köszönhetette Édesanyám, hogy fiatal korától kezdve tökéletesen kiírt s évtizedeken át egészen a haláláig felismerhető kézírása volt, s még helyesírási hibák sem fedezhetők fel keze írásában. Ezek szerint a gyöngyösi iskola-nővérek a helyesírás szabályait tökéletesen megtanították Édesanyámnak.

Batta György

Édesapa

Állok a decemberi, halpikkely szürke ég alatt, és várom, hogy karácsony harangmuzsikája a csipkebogyók piros kupoláiból hozzám találjon. Nézem zúzmaraezüstjét a tölgylevélen, de egyre csak édesapát látja szemem – sorvasztja üszkös szíve, görnyedve szenved a kereveten, a fájdalom, ez a kegyetlen robot tele szegezi testét a kín tüskéivel láthatatlanul, s én nem tudok segíteni rajta, csak nézem gyámoltalanul!

És látom őt a fürdőkádban, csontra kopottan, viaszra váltan, – gerincoszlopa – feszülő nyílkáva – most lövi át az elmúlásba?

De nem, még nem, még itt tartja tán a csapból zuhogó vízgyöngyök hópihe kavargása, a vízselyem anyakéz-lágysága: fürdetem ezt az inakká, hegedűhúr izmokká szikkadt szegény gebét, kit már csak a roppanó gerincív – a világ legszomorúbb hídja? – tart össze valamiképp, látom, ahogy pillérei alá helyezi a halál a gyilkos tölteteket, s én nem tudok odaüvölni neki: ne tedd! Ne tedd! Ne tedd!

Itt ér véget a hajdani paripa futása, egy pozsonyi bérlakás hatodik emeletén, a kádban? A vég van már ebben a zihálásban? Itt pusztul végül, kit végighajszoltak vérmezőkön, ki bombatüzektől árkokba lapult a büszke, huszadik századi Európában, kinek a nyelvét is kitepték volna, ha nem akad pár józan elme is a Rima parton, a hazájában?

Állok a csipkebokor fölött, és nézem, hogy telepszik meg az első hópiheraj nevezve levélfészken, állok hómadár surrogásban, s egyre csak apámat látom, fekszik moccsatlan csendben azon az utolsó ágyon, – még ide köti a lelke egy alig derengő fényzálon, de égeti már a szörnyű máglya, ép sejtje egy sem marad, elemésztí mindet a nagy tűz, mint nap a havat, hang nélkül csontozat roppan, boltozat omlik, mint ágyútűzben torony, ha dől, – ősz haja fehér felhőske – örökre elúszik arcom elől?

S e percben szeme rám nyílik! Rám nyílik, kéken ragyog. Szólna, ám ajka néma, s kezében sem élnek már mozdulatok. Szeme küld valamit mégis, mit talán mostanra tartogatott: fény száll felém, erősugár, e szem-delejjel átadható, s máris érzem, megfogom bennem, mit örökök rám hagy – az emberi jó.